



Ռաֆֆի

Անի

(տեսիլք)

Ա

Ես քնած էի անհանգիստ քնով,
Երբ երագների գողտրիկ դիցուհին
Յուր կախարդական, օդեղեն կառքով՝
Տարավ անձանոթ ինձ կողմն աշխարհին:

Այնտեղ արևն այնպես անսովոր
Ճառագայթում էր թուխ-թուխ ամպերեն,
Աղոտ էր լույսը, ջերմությունն անգոր,
Կարծես տխրություն թափում էր վերեն:

Ուր ծաղիկներն էլ չէին ժպտում,
Եվ մանիշակն այնպես լուռ, տրտում,
Յուր մարգարտացող, կապուտ աչերեն՝
Վշտալի կերպով արտառք էր ցայտում:

Գերեզմաններով պատած էր դաշտը,
Ուր ողբանվեր, ճապուկ ուռենին,
Գլուխը ծռած (խորին էր վիշտը...)
Տարածում էր յուր սառը հովանին:

Ուռենու ոստին նստած սոխակը,
Որպես սգավոր ոգի գերբնական,
Մրմնջում էր յուր թույլ, մեղմիկ երգը,
Երգը ցավալի և դամբանական:

Այնտեղ մարդկային տեսա էակներ,
Գունաթափ դեմքով, որպես դիակներ,
Մեջքները ծռած, գլխները թեքած,
Կարծես սև բախտի էին գավակներ:

Գիշերաշրջիկ ուրվականի պես
Դանդաղ քայլերով շարժվում են նոքա,
(Այդ մեռելային էր մի ճիշտ հանդես)
Նոցա երեսին բնավ կյանք չըկա:

Իսկ բռնակալի մահացու ձեռքը
Դրոշմել էր նոցա դժբախտ ճակատին՝
Դառն ստրկության խորին կրնիքը,
Քամե՛լ էր արյունը վշտահար սրտին...

Բ

Գիշեր էր լոին: Տվնջյան լապտերը
Վաղուց ծածկված էր թուխ ամպերու տակ,
Իսկ կիսալուսնի գունատ պատկերը
Մինակ լողում էր երկնքում հստակ:

Կախարդվա՛ծ քաղաք... մեծ, լայնատարած,
Ավերակ էր նա և անմարդաբնակ.
Կարծես վրեժխնդիր բարկացավ աստված
Եվ թափեց այնտեղ կայծակ և կրակ:

Փլատակաների մեջ՝ սփռված անհուն՝
Թափառում էի տխուր, միայնակ,

Խոր գիշերային լռության պահուն,
Հին-հին դարերի հիշելի ժամանակ:

Մի ընկած ազգի հզոր գավազան
Իշխում էր այնտեղ: Բայց ո՞ր է այժմ:
Փրշոն՝ ց նորան թշնամին գազան,
Մնացին բեկորքն այն հին փառքերի...

Յուր բնակիչները գնացին գերի,
Դեպի հեռավոր երկրներ անցան,
Կորցրին ազգային բոլոր սրբությունք,
Օտարներու մեջ եղան ցիրուցան:

Ուր որ աստուծո կանգնած էր սրբարան,
Ուր բնակվում էին երկնքի որդիք,
Ուր կարդացվում էր սուրբ Ավետարան,
Վերհնչում էին քաղցրիկ մեղեդիք:

Այժմ չէր լավում էլ շունչ մարդկային,
Յուր խոպոտ ձայնով կոնչում էր բուն,
Կամ մոնչելով՝ սոված բորենին
Քարշում էր որսը, բերում դեպ յուր բույն:

Ուր որ հոյակապ էին արքունիք,
Երգում էր գուսան, փրփրեին գինիք,
Ուր ասպետները քաղեին համբույր,
Եվ պարում էին սիրուն կնանիք:

Այժմ օձերը, կրիան, մողես,
Փորել են այնտեղ յուրյանց խոր որջեր,
Կամ թռչկոտելով կայտոռում է աղվես,
Կամ մոշնում են գայլեր և արջեր:

Ուր որ կանգնած էր տաճար սրբազան,
Նոր սյուները, շինված գեղեցիկ,
Միշտ տոն օրերին ծաղկովք զանազան
Զարդարում էին հարսն ու աղջիկ:

Այժմ մամռապատ ընկած են գետին,
Փուշն ու տատասկը նորանց խեղդեցին,
Վայրի բաղեղը գերության շղթան
Փաթըթել է նոցա վեհ պարանոցին:

Գ

Տխտ՛ւր, մտախոհ, թիկն էի տված
Մի ընկած սյունի թեքված խոյակին,
Ա՛խ, որքա՛ն ցավեր տանջեին, աստված,
Այն բուպեում իմ սիրտն ու հոգին...

Եվ արտասուքը հեղեղի նման՝
Տաք կաթիլներով թափվո՛ւմ էր գետին,
Հինավուրց փառքի թրջում էր փոշին,
Մարում էր բոցը բորբոքված սրտին:

Մութ, կիսակործան տաճարի հետքից
Շարժվեց մի սովեր, որպես ուրվական,
Սարսափի նման ինձ սոսկում ազդեց.
Այն երևոյթն էր խիստ գերբնական:

Նա մոտեցավ ինձ մեղմիկ քայլերով,
Ձեռին բռնած էր փոքրիկ մի լապտեր,
Եվ լապտերիկի մոայլոտ լուսով
Փայլում էր նորա գունաթափ պատկեր:

Տխտուր էր դեմքը, նիհար, վշտահար,
Շիջած էր բոցը պայծառ աչքերում,

Բայց դարձյալ քանի՛ վսեմ գեղեցկություն
Կար այն դեմքի մեջ՝ այնպես մեղմ, սիրուն:

Ավերակների էր նա միակ Ոգին,
Եվ սևագգեստն, որ ուներ հագին,
Հուր ալիքավոր թուխ-թուխ ծալքերով,
Թափվում էր շիտակ, բարձր հասակին:

«Հերի՛ք, այցելու, ասաց այն ոգին,
Ինչո՞ւ լացում ես այդպես վշտագին,
Իմ էլ արտասվաց առատ կաթիլներ
Ծծեցին բեկորքն այդ մեծ քաղաքին:

Բայց հանգստացի՛ր, իմ խոսքը լսե՛,
Կորուստը մի՞թե լացով հետ կըգա,
Շենքը կըքանդվի, կարգն այդպես է,
Աշխարհս ավերման է միշտ ենթակա:

Տե՛ս, այդ քաղաքն է՝ գեղեցիկ Անի,
Թագն ու պսակը սուրբ Հայաստանի.
Դորանով մի օր կըպարծենար Շիրակ,
Բայց այժմ նա լացում է նորա ավերակ:

Կար մի ժամանակ հզոր Բագրատունիք
Ունեին այստեղ շրքեղ արքունիք,
Ուր Աշոտ, Սմբատ, արքայն Շահնշահ
Տարածում էին միշտ սարսափ և ահ:

Եվ յուր կենսատու ստինքեն Ախուրյան
Ոռոգում էր դաշտեր անհուն, անսահման,
Գո՛հ էր մշակն աստծո բարիքներով,
Առատ ու լի էր նորա ճոխ սեղան:

Զվարճանում էր Անին, որպես թագուհի,
Յուր հարյուրավոր հարուստ գյուղերով,
Որպես լուսինը՝ զարդն աշխարհի,
Վառվում է, պատած փայլուն աստղերով:

Երբ Բագրատունյան վեհ թագի լույսը
Սակավ առ սակավ մարեց, նսեմացավ,
Հայնժամ և Անին՝ ողջախոհ կույսը՝
Բյուր գագանների նախաստինք դարձավ...

Երկառակությունքը՝ մի կողմից ներքին,
Բարբարոսությունքը՝ թշնամյաց արտաքին,
Թունդ, մրրկածուփ փոթորկի նըման՝
Ցրվեցին շենքը սիրուն քաղաքին:

Էլ չըկար Վահրամ՝ քաջ Պահլավունին,
Որ պաշտպաներ յուր սիրելի Անին.
Եվ հզոր Առյուծը՝ մեջ Հունաց վանդակին
Մոնչում էր, լսելով վտանգ հայրենիքին:

Եվ ամեն կողմից անգութ թշնամիք՝
Թուրք, պարսիկ, թաթար և արաբացիք,
Մինը մյուսի հետքից, միշտ հաջորդաբար
Հարձակվում էին նոքա անդադար:

Եվ հազարավոր նորահաս տղամարդ,
Առույգ պատանի, քաջ երիտասարդ,
Անմեղ-մատղերամ խումբը կույսերին՝
Զոհ եղան նոցա անողորմ սըրին:

Նոքա չըխնայեցին ծերի ալիքին,
Ոչ որդեկորույս մորը լալիքին,
Մորթեցին տղան դայակի գրկում,
Չը խղճացին նորա դառն արտասուքին:

Դեռ չէր կշտացել այն անգութ գազան,
Նա շինել տվեց մի մեծ ավազան,
Հայ մանուկների լեցրուց արյունով,
Մտավ նորա մեջ, լեղցավ նորանով...9:

Ա՛խ, քանի՛ անգամ անողորմ ձեռքը
Արնով ողողեց անդ անբախտ քաղաքը,
Նորա հարստությունք եղան կողոպուտ,
Թալանեց բոլորը թշնամին անգութ,

Նորա բնակիչքն եղան ցիրուցան,
Կորան ազգովին և ոչնչացան,
Ոմանք գերի գնացին դեպի Խուժաստան,
Ոմանք գաղթեցին դեպի Լեհաստան:

Նորա ժողովուրդն, արտորայք և գյուղ,
Անգթության գոհ եղան, փրչացան,
Եվ ճարտարության, արհեստի պտուղ՝
Տաճարք՝ արքունիք՝ ողջ մոխիր դարձան:

Ի՞նչ էր պատճառը: Թող պատմաբանը՝
Կրոնքի մոլեռանդ և կույր պաշտպանը,
Թո՛ղ կարծի բնակչաց մեղքի պատճառով
Բարկացավ աստված, վրեժխնդիր եղավ:

Եվ թո՛ղ ոսմիկն ասե տակավին՝
Թե մենք ատեցինք սուրբերն ազգովին,
Չրհարգեցինք մեր մայր եկեղեցին,
Մեզի անիծեց սուրբ Երզնկացին10:

Ցնո՛ւք են դոքա, Հայր բարեպաշտ
Միշտ եղել է և է՝ երկնքի հետ հաշտ:
Նա պատվել է յուր տերտեր, տիրացուն,
Հավատարիմ էր յուր եկեղեցուն:

Անին հազար ու մեկ ուներ ժամատուն,
Եթե ունենար՝ քանի մի վարժատուն,
Նա չէր կործանվի, նորա հին փառքը
Գուցե կը մնար մինչ այժմ հաստատուն:

Պակաս էր նորան՝ ուսում, գիտություն,
Տուր ժողովուրդը չուներ ազատություն,
Ճնշում էր նորանց արքայի շղթան,
Չըկար իրավունք, օրենք, արդարություն:

Չո՛ւր ես լաց լինում, վերջացուց Ոգին,
Դու այդ հողաբլուր և տխուր ավերակը,
Գնա՛, լաց եղի՛ր, ավերակն ազգին,
Եվ նորոգեցե՛ք նորա վիճակը:

Մարդկային ազատ գարգացման վերա
Հաստատուն հիմքը դրեցե՛ք նորա,
Տվեք նոր կյանք նորա գոյության,
Թոթափեք խեղդող փոշին հնության»:

Լուսինը մտավ թուխ ամպերի տակ,
Խավարը պատեց երկինքը հստակ.
Եվ Ոգին դարձյալ ուշիկ քայլերով
Գնաց, հեռացավ, արտսուրը ծածկելով...